

Nasilje u porodici u romskoj i egipćanskoj zajednici u Crnoj Gori

Izdavač:

Centar za romske inicijative, Nikšić
Jola Piletića bb
Nikšić

Za izdavača:

Izvršna koordinatorka
Fana Delija

Publikaciju priredili:

mr. sc. Slavko Milić
Fana Delija

Lektura:

Slavica Milić i Ivana Dubljević

Finansijski podržao: CARE International pod pokroviteljstvom Austrian Development Cooperation

Autor slika: Centar za romske inicijative

Dizajn: Artgrafika Nikšić

Štampa: CPU Printing Company, Sarajevo

Tiraž: 200 kom.

SADRŽAJ

Uvod.....	4
Šta je nasilje u porodici	5
Prepoznavanje nasilja u porodici	6
Saznanja o oblicima ispoljavanja o rasprostranjenosti nasilja u porodici u romskoj i egipćanskoj zajednici.....	7
Zašto Romkinje i Egipćanke trpe nasilje	10
Ko su nasilnici.....	13
Stavovi i predrasude koji doprinose nasilju nad Romkinjama i Egipćankama	14
Kako se razvija nasilje u porodici	15
Zakoni i obaveze institucija o pružanju zaštite od nasilja u porodici.....	16
Kako Istanbulska konvencija definiše nasilje nad ženama.....	16
Kako Krivični zakonik definiše nasilje u porodici.....	18
Kako Zakon o zaštiti od nasilja u porodici definiše nasilje u porodici.....	20
Analiza Fokus grupe	22
Informator prava	30
Upitnik za FOKUS GRUPE na temu: NASILJE U PORODICI.....	34

UVOD

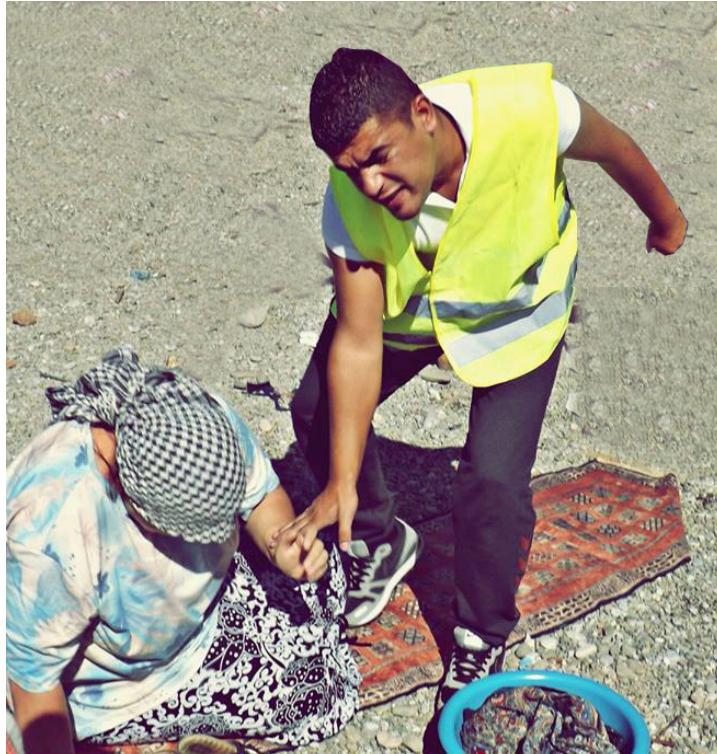
U periodu od 01. maja - 31. oktobra 2014. godine, realizovan je projekat »Djelujmo preventivno», koji je dio trogodišnjeg regionalnog projekta "Aktivna inkluzija i prava Romkinja na Zapadnom Balkanu", koji je podržan od strane CARE International, a finansiran od strane Austrian Development Cooperation. U implementaciji projekta su direktno bile uključene dvije organizacije: Centar za romske inicijative i Ženska RAE mreža »PRVA«, kao i pojedini članovi/ice Koalicije koja je formirana oktobra 2012. Koalicija je sastavljena od članica Centra za romske inicijative (CRI), Ženske REA mreže „PRVA“, Instituta socijalne inkluzije, NVO „Ruža“, Crnogorskog ženskog lobija, predstavnika/ca Uprave policije - Centra bezbjednosti Nikšić i Centra za socijalni rad Opštine Nikšić, Plužine i Šavnik. U cilju dostizanja generalnog cilja - unaprijeđenja sistema zaštite od rodno zasnovanog nasilja i reproduktivnog zdravlja za Romkinje i Ekipćanke u Crnoj Gori, u tri crnogorska grada: Nikšiću, Podgorici i Beranama, sprovedene su brojne aktivnosti koje su rezultirale pripremom i izdavanjem publikacije „Nasilje u porodici u romskoj i ekipćanskoj zajednici u Crnoj Gori“. Cilj publikacije je pružanje opisa položaja žena iz populacije Roma i Ekipćana u oblasti nasilja u porodici, kvalifikovanog na analizi iz tri navedena grada u Crnoj Gori, kako bi se upoznalo sa trenutnim stanjem u oblasti nasilja u porodici i preduzele odgovarajuće mjere na njegovom daljem suzbijanju i prevenciji. Publikacija je realizovana uz primjenu dvije metode (fokus grupu i analizu podataka zasnovane na apsolutnim brojkama), kako bi se stekao uvid u problematiku koja će postaviti okvir za dalja istraživanja i praksu.

ŠTA JE NASILJE U PORODICI?

Nasilje u porodici se definiše kao univerzalna pojava koja prožima sva društva, kulture i regije svijeta. Nasilje u porodici je specifičan oblik agresije koji je najčešće nevidljiv, dugotrajan i opasan oblik ponašanja, a sastoji se od primjene fizičke i psihičke sile prema članovima/icama porodice uz ugrožavanje i povrjeđivanje domena sigurnosti i odnosa povjerenja i ispoljavanje kontrole i moći nad članovima/icama porodice. Nasilje u porodici nije karakteristično kao pojava samo za određene kulture, etničke grupe ili područja. Ovaj vid nasilja postoji u svim oblicima ispoljavanja koje mogu biti: fizičke, psihičke, ekonomске, seksualne, radne i svakog drugog oblika eksploracije. U nekim kulturama ili narodima ono je jače izraženiji oblik "regulisanja" porodičnih odnosa putem uspostavljanja kontrole moći i usmjeravanja i vrlo često njegov ishod može biti smrt ili teške povrede, kao i narušavanje psihičkog i fizičkog zdravlja. Ova globalna patološka pojava izaziva nesagledive posledice i na individualnom i na društvenom planu i nanosi nesagledive posledice porodici, kao najvažnijoj društvenoj zajednici. Polazeći od brojnih istraživanja na globalnom nivou može se sa sigurnošću reći da je nasilje u porodici veoma izraženo i da su njegove žrtve najčešće žene. Kao žrtve ne smijemo zanemariti ni djecu, druge članove/ice zajedničkog domaćinstva, stare osobe i osobe sa invaliditetom u porodici. Već dugi niz godina ženske nevladine organizacije ukazuju na činjenicu da je nasilje i diskriminacija nad ženama, naročito nasilje u porodici, veoma ozbiljan društveni problem sa nesagledivim posledicama za oblast ekonomije i prosperitet zemlje. Sa druge strane, u javnom životu je sve prisutniji stav da se naše društvo treba baviti ozbiljnim pitanjima kao što su ekomska i socijalna kriza, dok su prava žena da žive bez nasilja ili diskriminacije često tretirana kao sporedna pitanja.

Kada se govori o nasilju u porodici u etničkim zajednicama sa visokim stepenom tradicije i patrijarhalnosti, uzimajući u obzir i druge faktore, koji još uvijek vladaju na našim prostorima,

dominira shvatanje da nasilje u porodici nije društveno negativno ponašanje, a nasilnik svoj dom smatra sopstvenom tvrđavom.

Unutar rasprave o ravnopravnosti žena i njihovom pravu na život bez nasilja, malo i rijetko se govori o položaju i pravima Romkinja i Ekipčanki. Višestruka diskriminisanost Romkinja, otežan pristup pravu na obrazovanje, visoki procenat nezaposlenih Romkinja, njihova društvena i posebno politička marginalizacija, pitanja su kojima se institucije površno i rijetko bave. Čak i unutar nevladinog sektora, još uvijek je malo programa namijenjenih osnaživanju i ostvarivanju ravnopravnosti Romkinja i Ekipčanki unutar zajednice i crnogorskog društva. Pojedine romske i ekipčanske nevladine organizacije imaju projekte fokusirane na pravima žena, a tek nekoliko organizacija su programski orijentisane na prava žena, borbu protiv diskriminacije i/ili nasilja nad ženama u ovoj zajednici. Dvije organizacije koje su prve i za sada jedine organizacije civilnog društva koje se isključivo bave problemima Romkinja i Ekipčanki su Centar za romske inicijative i Ženska RAE mreža "PRVA". Samo rijetke liderice ove etničke zajednice učestvuju na indirektni način u donošenju zakona i politika, koji se usvajaju u cilju poboljšanja položaja Romkinja i Ekipčanki u Crnoj Gori. Zbog ekonomske neravnopravnosti i siromaštva, višestruke diskriminacije u društvu i patrijarhalne tradicije, veliki broj Romkinja i Ekipčanki ne može i ne zna da (pre)živi izvan porodice i zajednice. Romkinje i Ekipčanke koje nemaju obrazovanje niti izvor prihoda nemaju izbora i trpe nasilje.

PREPOZNAVANJE NASILJA U PORODICI

Nasilje u porodici, koje je definiše i kao supružničko nasilje ili partnersko zlostavljanje, javlja se u slučajevima kada u emotivnoj vezi prije braka, u braku ili vanbračnoj zajednici jedna osoba pokušava da dominira i da kontroliše drugu osobu. Nasilnik koristi strah, stvara kod žrtve osjećaj krivice, stid, zastrašuje žrtvu i želi da je drži pod kontrolom. Nasilje u ovim vezama ima samo jednu svrhu: da postigne potpunu kontrolu nad drugom osobom. Vrlo često nasilnik povrjeđuje žrtvu, nanosi joj bol u dejstvu sa tjelesnim povredama, pa čak i smrt. Nasilje u porodici se može objasniti djelovanjem većeg broja činjenica, koje se mogu grupisati na više različitih nivoa koji uključuju individualna obilježja, obilježja porodice i obilježja šire društvene zajednice. U prepoznavanju nasilja nema tačno utvrđenih standarda, osim onih koji su ustanovljeni i izvedeni iz praktičnog rada sa žrtvama nasilja. Međutim, prepoznavanje nasilja je prvi korak ka dobijanju pomoći i zaustavljanju nasilja. Iako svako može biti žrtva nasilja u porodici, ovaj se problem često ignoriše, opravdava i negira. Pojedinac/ka može biti izložen/a nasilju u toku cijelog svog života, a da ga ne prepoznae, posebno oblike psihološkog i ekonomskog nasilja. Niko ne treba da živi u strahu posebno od nekog koga voli. Nasilnici uključuju širok spektar ugrožavajućih ponašanja, kako bi uspostavili moć i kontrolu i zadovoljili neke svoje potrebe na uštrb drugih članova/ica porodice. Pokazatelji nasilnih veza su brojni, a najprepoznatljiviji je strah od partnera, ali i omalovažavanje od strane partnera, osjećaj prezira, bespomoćnost i očajanje.

Saznanja o oblicima ispoljavanja i rasprostranjenosti nasilja u porodici u romskoj i egipćanskoj zajednici

U preovlađujuće patrijarhalnim i zatvorenim društvima, vrlo često preovladava stav da je porodica svetinja i da je treba zaštiti po svaku cijenu. Porodični problemi u ovim društvima su unutrašnja stvar porodice, u koju drugi pojedinci, institucije i članovi/ice zajednice ne treba da se miješaju, a nasilje je stvar onog koji kontroliše i ispoljava moć nad članovima/icama porodice. Nasilje u porodici u svim zemljama svijeta posebno je povećano u uslovima u kojima vlada socijalna i ekonomска nesigurnost, povećana nezaposlenost, siromaštvo, socijalni stresovi usled izbjeglištva, pravne nevidljivosti i nedovoljne brige društva. Tako nasilje u porodici unutar zajednice postaje problem koji krši ljudska prava, ali o njemu ne postoje utemeljeni relevantni pokazatelji. Dominaciju muškaraca podržava naslijedeno iskustvo patrijahalne moći, koje im daje pravo na privilegovan položaj u odnosu na žene u zajednici. Na osnovu istraživanja koje je sproveo Centar za romske inicijative 2014. godine, koje je objavljeno u publikaciji "Ugovoren brak jači od zakona", utvrđeno je da se Romkinje i Egipćanke konstantno u okviru svoje etničke zajednice suočavaju sa nasiljem (od strane oca, brata, supruga, svekra, pa čak i svekrve). Kao najčešće razloge nasilja u porodici ispitanice su navele najprije tradiciju u 32,4% slučajeva, alkohol 18,4%, narkotike 2,2%, siromaštvo 6,5%, nizak nivo obrazovanja 1,6% i drugo. Ovi odgovori govore u prilog činjenici da je žena u romskoj i egipćanskoj porodici oduvijek imala podređen položaj, da je bila izložena različitim oblicima nasilja. Romkinje i Egipćanke su primarnom socijalizacijom prihvatile matrice nasilničkog ponašanja prema njima kao potpuno prirodne, što se može uvidjeti iz njihovog odnosa prema nasilju. Sa druge strane, evidentna izolovanost od većinske populacije Romkinje i Egipćanke sprječava da izlaz iz nasilja potraže u institucijama sistema. Naime, 12,4% udatih ispitanica smatra da je nasilje prihvatljivo u svim okolnostima - čak njih 25,6% da je prihvatljivo, u određenim okolnostima, njih 9,5% ističe da je nasilje neprihvatljivo, ali ga ne treba sankcionisati, dok njih 51,6% smatra neprihvatljivim i ističe da ga treba sankcionisati. Relativno visok procenat prisutnosti stava da je nasilje neprihvatljivo i da ga treba sankcionisati ukazuje na značaj edukacije i rada sa Romkinjama i Egipćankama u oblasti borbe protiv nasilja. Pomak u ovoj dimenziji je naročito vidljiv kod djevojaka, koje samo u 4,5% slučajeva smatraju da je nasilje prihvatljivo, njih 14,9% da je prihvatljivo u određenim okolnostima, njih 17,9% nasilje smatra neprihvatljivim, ali smatra da ga ne treba uвijek sankcionisati, dok čak njih 62,7% nasilje smatra nasilje neprihvatljivim, ističući da ga uвijek treba sankcionisati. S druge strane, kada je riječ o ispitanicima - njih 8,4% smatra da je nasilje prihvatljivo u svim okolnostima, 20,6% da je prihvatljivo u određenim okolnostima, za 17,5% nasilje je neprihvatljivo, ali ga ne treba sankcionisati, a njih 31,5% smatra nasilje

neprihvatljivim, i treba ga sankcionisati¹. Žene ne znaju gdje i kako da ostvare svoja prava. Često ne znaju da im pripada pravo na život bez nasilja i diskriminacije. U sprovedenom istraživanju 51,6% ispitanika/ca smatra neprihvatljivim i ističe da ga treba sankcionisati, što pokazuje značajan napredak u samom prepoznavanju nasilja u porodici kao negativne društvene pojave i iskazanog stava da treba institucijama sistema prijaviti nasilje u porodici.

O rasprostranjenosti i oblicima nasilja u porodici i partnerskim odnosima kod pripadnika/ca ove etničke grupe ne postoje podaci koji ukazuju na čestu prisutnost. Romkinje i Egipćanke vrlo rijetko prijavljuju nasilje u porodici iz brojnih razloga koje će biti predmet ove publikacije. **Kada ne postoje podaci o nekoj pojavi najčešće su javnost i institucije nezainteresovani i prema njoj se odnose kao da ova pojava ne postoji.** Međutim, žene u zajednici, naučene na nasilničko ponašanje muškaraca, prihvataju takvo ponašanje kao životni koncept, često ne prepoznaju nasilje i ne suprotstavljaju se. Taj vid polne socijalizacije jako je izražen, jer zajednica od žena očekuje da budu strpljive, poslušne, pomirljive i pokorne. Pored tih očekivanja one vrlo često ne dobijaju skoro nikakvu pomoć svoje primarne porodice i nemaju šansu za povratak kod svojih roditelja i braće. Tako primorane, one poštuju očekivane obrasce ponašanja i ne usuđuju se da poštuju život bez nasilja i prinude. Patrijarhalno vaspitanje dobijeno u primarnoj porodici doprinosi poistovjećivanju rodnih sa polnim ulogama. Nasilje koje je bilo prisutno u periodu odrastanja postaje prihvatljivo i žene su spremne da nasilje dugo tolerišu. Vrlo često bračnog partnera biraju im roditelji, i to iz porodica koje su prema mišljenju muških članova porodice slične po socijalizaciji i društvenom statusu. Prema ovom istraživanju njih 14,1% zasnuje bračnu zajednicu do 14-te godine života, a njih 36,3% se susrelo sa nekim oblikom prinude prilikom sklapanja braka. Poslušnost je odlika "dobre" žene. U patrijarhalnim zajednicama vrlo često se čuju poruke: "Trpi, i ja sam trpjela, moraš trpjeti da bi sačuvala brak i djecu....". Takođe, vrlo je značajno napomenuti da ne postoje značajnija empirijska istraživanja na osnovu kojih se sa sigurnošću može reći koliko i u kojoj mjeri žene u ovoj zajednici u Crnoj Gori prepoznaju nasilje i koje vidove ponašanja muškarca kvalifikuju kao nasilne. U praktičnom radu sa pripadnicima/icama zajednice, autori su sasvim sigurni da žene skoro nikada ne prepoznaju ekonomsko nasilje, a upravo taj oblik nasilja ženu čini zavisnom i uskraćuje njenu samostalnost. Prisiljavanje na intimne odnose jedan je od najskrivenijih i najtežih vidova nasilja u braku. Žene iz zajednice nerado o tome govore zbog stida ili predrasude da je to njihova bračna obaveza, koliko god bila neugodna. Iako je silovanje u braku kriminalizovano Krivičnim zakonikom, nije nam poznato da je neka žena potražila zakonsku zaštitu, a i ako jeste, to je sigurno mali broj slučajeva. Prema opštim

¹ Istraživanjem je obuhvaćeno 643 ispitanika/ce (323 žene i 320 muškaraca). Istraživanje je sporovedeno u Nikšiću, Podgorici, Beranama i Ulcinju, odnosno u procesu obuhvata uzorka vodilo se računa i o regionalnoj pokrivenosti (zastupljenosti) svih djelova Crne Gore. Podaci u istraživanju su prikupljeni putem ankete koja se sastojala od 37 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Za potrebe istraživanja kreirana su dva tipa anketnog listića, poseban za žene i za muškarce imajući u vidu zatvorenost romske i egipćanske zajednice naročito u odnosu na teme koje čine samu suštinu istraživanja.

brojnim istraživanjima o pojavi seksualnog nasilja u braku, poznato je da se sa porastom stepena obrazovanja smanjuje pojava prinude žene na intimne odnose. Obzirom da je u ovoj zajednici visok stepen nepismenosti i nizak prag opšteg obrazovanja velikog broja članova zajednice, onda se može proizvesti logičan zaključak o rasprostranjenosti ovakvih pojava. Jedno od novijih rijetkih istraživanja sprovedeno u mjestu Visoko (BiH), krajem oktobra 2013. godine o stavu muškaraca Roma prema nasilju, pokazuje npr. da muškarci Romi (njih 49%) tvrdi da se vrijeđanje partnerice, galama i razbijanje stvari ne smatraju nasiljem, a 13% ispitanika nije htjelo da odgovri na postavljeno pitanje. Fizičko nasilje "šamaranjem" 53% ispitanika smatra dopustivim i ne vidi ga kao oblik nasilja.

Većina nastojanja da se odgovori na pitanje u kojoj mjeri, oblicima i formama ispoljavanja postoji nasilje u porodici u romskoj i egipćanskoj zajednici ukazuje na to da se ono najčešće pripisuje kulturološkim elementima, tradiciji, običajima i samom načinu života u ovoj manjinskoj zajednici. Kao dodatni faktori rizika često se naglašavaju i ekstremno siromaštvo, neobrazovanost, nepismenost, ali i ostaci strogog patrijarhata i deprivacije svih oblika. Vrlo često, bez utemeljenja, kao razlozi nasilja u porodici, navode se nomadski način života, strogo određene porodične uloge, rana ugovorena udaja i višestruka diskriminacija djevojčica.

ZAŠTO ROMKINJE I EGIPĆANKE TRPE NASILJE

Odgovor na ovo pitanje nije lako dati - ne samo iz razloga strogog patrijarhata u zajednici u kojoj žive Romkinje i Egipćanke, i patrijahačnih strogih pravila čije nepoštovanje biva strogo sankcionisano nepisanim sankcijama, koje trpe pored žene i članovi njene uže i šire porodice. Žene kao najčešće razloge zbog kojih žive u nasilnim zajednicima i trpe nasilje, u nekim studijama navode one koji se uklapaju u opšte društveno-prihvaćene predrasude o nasilju. Taj dio, uslovno rečeno "patrijahačne istorije", kod žena ove populacije stvorio je veliki broj mehanizama koji ne idu u prilog ženama i njihovom slobodnom razvoju.

U dosadašnjem radu sa ženama Romkinjama i Egipćankama, koristeći opšte principe i do sada utvrđene naučne stavove o tome zašto žene trpe nasilje, usled nedostatka literature koja govori o nasilju u porodici sa akcentom na ovu etničku zajednicu, može se sa značajnom sigurnošću reći da žene iz ove populacije u velikom broju nijesu same birale svog bračnog partnera i nijesu mogle znati da li će taj partner biti nasilan. Sa nasilnikom su živjele godinama, iako su neke od njih živjele uvjerene da nasilje treba trpjeti, po već naučenom obrazcu ponašanja, zasnovanom na položaju njihovih majki, baki i svekrva u porodicama.

Neki razlozi zbog kojih žene uopšte, ali i iz ove populacije trpe nasilje su:

- Sklapanje bračnih i vanbračnih zajednica, bez obrazovanja i po ugovoru koji određuju njihovi roditelji;
- Nerazumijevanje primarnih porodica na akte nasilja, jer se u negativnim običajima izdvajaju značajna sredstva za ugovorene brakove, koje kasnije porodice u slučaju razvoda ne mogu vratiti, ili ih vraćaju u dvostrukom iznosu.
- Veliki stepen nepismenosti i nepoznavanja postojećih mogućnosti zaštite (prijavljivanja nasilja policiji, centrima za socijalni rad, skloništima za žene i djecu žrtve nasilja i slično);
- Zbog djece žene ne odlaze od nasilnog partnera, jer se plaše da pri razvodu neće

dobiti djecu. Nasilnici primjenjuju prisilne taktike, čime ženu psihofizički iscrpljuju, prijeteći joj da neće nikada više vidjeti djecu, ili da će ubiti djecu, da će ubiti sebe i nju, čime dominira strah i žena ostaje sa nasilnikom.

- Neobaviještenost o svojim pravima, koja se zasniva na nedovoljnoj informisanosti žena o njihovim pravima, često ih zadržava u braku. Mnogi muževi govore ženama da nemaju nikakva prava, ne samo na djecu, nego i na stan, podjelu imovine, izdržavanje. Zbog dominacije muža u porodici, zajednici ili društvu, žene im vjeruju, stvarajući kod njih višegodišnji ili višedecenijski strah, koji onemogućava ženi da uradi ono što je za nju najbolje i da napusti nasilnika.
- Nasilnik primjenjuje mehanizme potpune kontrole i izolacije kroz primjenu agresivne kontrole i kroz zabrane kretanja i komunikacije sa drugim ljudima, porodicom iz koje dolazi, onemogućavajući joj kretanje van kuće kroz sistemsko isključivanje iz svih životnih tokova. Inače, višestruka diskriminacija kod žena ove manjinske populacije dodatno je otežana nemogućnošću zapošljavanja i obrazovanja, čime se kontrola proširuje na već postojeće ekonomsko stanje porodice i žene u njoj. Socijalno izolovana, žena iz ove populacije ne vidi izlaz iz nasilja, a nema informacije i podršku od drugih. U situacijama nasilja nasilnici sistemski razaraju samopouzdanje žene, što potpomognuto drugim faktorima, kod žene stvara nepovjerenje u sebe i svoje sposobnosti.
- Obećanje nasilnika da će se promijeniti vrlo je čest razlog zbog koga žene trpe nasilje. Poslije nasilnih incidenata muškarci obećavaju da će se promijeniti, ili čak mole za oproštaj. Vrlo često nasilnik izaziva krivicu kad žena želi da ode. Nasilnik kada žena pokuša da ode, kako je ne bi izgubio, dovodi je u situaciju da zbog njega ona osjeća krivicu, prijeteći napuštanjem posla, porodice, samoubistvom i slično.
- Pogrešno traženje uzroka nasilja kriveći sebe. Vrlo često žene žrtve neobjektivno vide situaciju i krive sebe. Misleći da su one krive zato što partner ima problema na poslu, ili da su krivi njeni roditelji, prijatelji...dakle, krivi su drugi ljudi.
- Strah izazvan prijetnjama ubistvom je sastavni dio verbalnog nasilja. Strah da će biti ubijena, ili da će biti povrijeđen neko iz njene porodice, parališe ženu i ona više ne smije spomenuti razvod.
- Žene se nalaze u stanju "zamrznutog straha" ili bespomoćnosti, postaju nespremne na pružanje otpora i sve pogodnije za dalje zlostavljanje. Takođe, vrlo često su fizički iscrpljene, bolesne i slabijeg fizičkog izgleda, što je logična posljedica sistemskog nasilja. Misle da ih niko više neće poželjeti, potcjenjuju sebe i nemaju drugog izbora osim da trpe nasilje.

- Nezaposlenost romske i ekipćanske žene i njena materijalna nesigurnost vrlo često uzrokuju materijalnu zavisnost od nasilnika.
- Nepovjerenje u svoje sposobnosti. Žene iz ove manjinske populacije vrlo često ne vjeruju u sebe i svoju sposobnost, budući da bez obrazovanja, one ne mogu naći posao, a najčešće su zavisne od nasilnog parnera i njegove porodice.
- Osjećaj sramote zbog neuspjelog braka kao i čestog uvjerenja da treba da se udaju kako bi imale djecu i "sačuvale svoj obraz i obraz svoje porodice", žene ne žele da priznaju da im je brak neuspješan. Pored toga, socijalizacijom su naučene da je njihov zadatak da svoj brak učine uspješnim, da ga održe, te one kriju nasilje kako bi sačuvale sliku srećnog braka pred ljudima u zajednici. Nasilje je za njih cijena za održavanje njihovog braka ili "ženska sudbina".
- Naviknutost na nasilje od malena i uvjerenje da je nasilje "normalna" pojava koja se događala i u njenoj porodici, ima za posljedicu prihvatanje nasilja kao uobičajenog načina života. Prihvatanjem tradicionalne uloge ženskog pola, u ženi se stvara vjerovanje da nema pravo na kontrolu nad svojim životom.
- Odsustvo podrške primarne porodice i drugih članova/ica porodice vrlo je čest razlog zbog kojeg žene trpe nasilje. Najблиži, porodica i prijatelji najčešće ne odobravaju razvod, roditelji je podsjećaju da ga je sama izabrala, da mora da trpi muža i da nema vraćanja kući, smatraju da je ona kriva za nasilje koje se nad njom sprovodi.
- Neefikasnost institucija – pored vrlo niskog stepena prijavljivanja nasilja u porodici kod populacije Roma i Ekipćana, i ovo je jedan od razloga zašto žene trpe nasilje. Žene se nerado odlučuju da prijave nasilje, jer društvene institucije ignoriraju muško nasilje, pripisuju nasilje dijelom običaja i "njihovim poslom", i pokušavaju da sačuvaju porodicu po svaku cijenu. Određene institucije, što se vidi iz istraživanja "fokus grupe" koje slijedi, podcjenjuju pojavu nasilja u ovoj zajednici, pa čak i zloupotrebljavaju svoj službeni položaj.
- Religijska uvjerenja i običaji koji propagiraju religijske predrasude prema razvodu, a posebno se tome protive običaji, koji predstavljaju društveni pritisak da se sačuva brak. Pored toga, tradicionalno se smatra dozvoljenom upotreba sile radi kontrolisanja supruge. Žena, prihvatajući predrasude, ne želi da je drugi osuđuju i kritikuju i ne vidi rješenje izlaska iz nasilja.

Socijalno izolovana žena koja trpi nasilje, obično ne poznaje druge žene koje trpe nasilje, jer se o tome obično ne govori. Vrlo često, ako je nasilje nad njom manjeg inteziteta i sile, ona

opovrgava da nasilje postoji i smatra da je to njena lična stvar. Tome doprinosi vladajuća patrijarhalna ideologija unutar zajednice i stav da je nasilje način rješavanja porodičnih sukoba, te da ne postoji efikasno reagovanje institucija, zbog čega žene prisilno ostaju da žive sa nasilnicima.

KO SU NASILNICI ?

Nasilnik može biti svako lice, jer nasilnici pripadaju svim društvenim strukturama. Nasilnik ima samo jednu izmišljenu nacionalnost – nasilničku. Nasilnik u porodici uglavnom vrši nasilje promišljeno koristeći situacije u kojima ga niko ne vidi. Međutim, nasilnici - posebno u zatvorenim manjinskim zajednicama vrše i otvoreno nasilje, kako bi u zajednici u kojoj žive pokazali porodici, rodbini, komšijama da su oni domaćini kuće. Nasilnici koriste čitav niz taktika da bi manipulisali i ispoljili svoju moć. Ne vjeruju da mogu biti prijavljeni nadležnim organima.

Neke od taktika manipulacije u cilju ispoljavanja moći su:

Dominacija: Nasilnik mora da se osjeća glavnim u braku, vezi, želi da donosi odluke vezane za žrtvu i njenu porodicu, govori joj šta da radi i očekuje da ga žrtva sluša bez pogovora. Prema žrtvi se odnosi kao prema sluzi, djetetu ili svom vlasništvu. Vrlo često u zatvorenim zajednicima to rade i ostali članovi porodice (nasilnikova uža porodica). Vrlo često nasilje počinje odmah po ulasku u brak, kako bi nasilnik pokazao u samom početku braka svoju moć.

Ponižavanje: Nasilnik vrlo često ulaže sve moguće napore da žrtva o sebi misli da je

bezwrijedna i da je niko drugi ne bi želio, čime umanjuje šanse da ga žrtva napusti. Često to čini uvredama, nazivanjem pogrdnim riječima, ismijavanjem i omalovažavanjem.

Izolacija: Veliki stepen izolovanosti žrtve u sredini u kojoj živi, bez adekvatnog obrazovanja i mogućnosti zaposlenja, brojna porodica i neplaniran broj djece - samo su neki od dodatnih načina odvajanja žrtve od spoljašnjeg svijeta. Vrlo često nasilnici koriste zabrane da se žrtva viđa sa svojom porodicom i prijateljima, da ide u školu ili na posao. Žene u romskoj i egipćanskoj zajednici vrlo često moraju tražiti dozvolu za sve što rade.

Prijetnje i zastrašivanje: Nasilnici koriste razne prijetnje, da bi uplašili žrtvu da ga ne napusti ili da ne podnese prijavu protiv njega (prijeti povredama i smrću žrtvi, njihovoj djeci, drugim članovima/icama porodice, podnošenjem lažne prijave, oduzimanjem djece i slično).

Poricanje i krivica: Nasilnici su spretni u pronalaženju opravdanja za one postupke koji se ne daju opravdati. Kao razloge najčešće navode: loša iskustva u djetinjstvu, loše raspoloženje tog dana, čak i sama žrtva predstavlja izgovor, jer ga je izazvala svojim postupcima. Nasilnici često predstavljaju nasilje „bezazlenim“, u manjem obimu nego što stvarno jeste ili potpuno poriču da se nasilje dogodilo. Skloni su prebacivanju odgovornosti na žrtvu tako što se pravdaju da je za njihovo nasilništvo kriva žena.

Uprkos vjerovanju mnogih ljudi da su porodično nasilje i zlostavljanje ishod gubitka kontrole nad svojim ponašanjem, ono predstavlja svjesni izbor nasilnika.

Članovi/ice porodice moraju poštovati prava, slobode i sigurnost drugih članova/ica porodice! Niko unutar porodice ne smije ograničavati ili onemogućavati druge članove/ice porodice u njihovim pravima i slobodama! Član porodice ne smije potčinjavati drugog člana porodice.

STAVOVI I PREDRASUDE KOJE DOPRINOSE NASILJU NAD ROMKINJAMA I EGIPĆANKAMA

U sredini u kojoj živimo još uvijek postoje brojni stereotipi o položaju žene, međupartnerskim odnosima i porodičnom nasilju. Iako se stereotipi zasnivaju na već prepoznatim predrasudama, njih je teško iskorijeniti. Iz analize fokus grupe koja je u daljem predmet ove publikacije, prepoznaju se određeni stavovi i predrasude ispitanica Romkinja i Egipćanki. Jedan od najčešćih mitova koji doprinosi porodičnom nasilju, a posebno nasilju nad ženama, je da

nasilje predstavlja privatnu stvar, a da je "moralna žena" ona koja trpi nasilje kako bi sačuvala brak i djecu. Pored ovih stereotipa žene često vjeruju da je muž dobar i da će se promijeniti. Vrlo često čekaju da muž "odraste" i da će se sa prolaskom nekog vremena "valjda" promijeniti. Žene koje su u nasilnom odnosu vjeruju da je upotreba fizičkog nasilja dozvoljena. "Tukao me je kada sam zaslužila" ili "Trpjela je kao čovjek-žena". Mitovi i uvjerenja u zajednici doprinose minimiziranju problema porodičnog nasilja, prebacuju odgovornost na zlostavljenu ženu i umanjuju odgovornost zajednice. Nasilje u porodici nije karakteristično samo za određene zajednice, ono je fenomen koji se događa svim ženama i nije izolovan incident. Nasilje se događa velikom broju žena svih društvenih slojeva, starosnih doba i stepena obrazovanja.

KAKO SE RAZVIJA NASILJE U PORODICI

Nasilje ima svoje faze - jedinstvene i prepoznatljive za sve slučajeve nasilja u porodici. Nasilje može da počne tokom veze, nakon udaje, nakon rađanja djece, ili u određenom periodu braka kada su odnosi poremećeni zbog drugih spoljašnjih uticaja (preljube, alkohola, uticaja drugih članova/ica porodice i drugih okolnosti). Nasilje vremenom jača u intezitetu: od početnih uvreda, šamara, psihičkog maltretiranja, do težih povrjeđivanja žene ili ubistva. Najmoćniji instrument pritiska je strah žene od muškarca i njegove kontrole nad ženom. Ciklus dugotrajnog nasilja prolazi kroz nekoliko faza. Prva faza je razvoj manjih incidenata koje žena pokušava da smiri. S obzirom da ne uspijeva, eskalacija nasilja se nastavlja jačim intezitetom. Žene se nalaze u šoku, poriču da je to tako kako se njima čini u prvom momentu, traže pomoć, uz vrlo često vraćanje nasilniku. Ove faze prati obećanje nasilnika da će se promijeniti. Nasilje koje se jednom događa najčešće se uvijek ponavlja. U trećoj fazi (Helton, 1987.) se javlja period kajanja nasilnika, a zatim pravdanje i traženje krivice u drugima (njenoj porodici, šefu, alkoholu i slično).

Ono što je karakteristično za dugotrajno nasilje je da nasilnički incidenti postaju sve češći, jačina stresa kod žena raste, vremenom se sve faze sažimanju samo u jednu u kojoj nema izmirenja, već je ishod samo nasilje.

Nasilje prema djeci, posebno onoj koja su izložena rizicima ulice i eksplorativna prosjačenjem u određenim sredinama u Crnoj Gori, pojava poprima značajan obim. Određeni broj djece biva natjeran na rad na ulici od strane bliskih lica, članova/ica porodice. O ovoj pojavi čak nema ni značajnih podataka koji ukazuju na stvarni obim ovog problema u Crnoj Gori. Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore "Defendologija" i Centar za romske inicijative realizuju projekat "Svratište za djecu ugroženu prosjačenjem" kroz kućne posjete, radionice i rad sa institucijama u cilju smanjivanja nasilja nad ugroženom djecom.

ZAKONI I OBAVEZE INSTITUCIJA O PRUŽANJU ZAŠTITE OD NASILJA U PORODICI

Država Crna Gora se međunarodno pravnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava, kao i nacionalnim propisima, obavezala na zaštitu žena od svih vidova nasilja i sprječavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Postoje brojni međunarodni propisi, ali posebno ističemo Istanbulsku konvenciju, kao vrlo značajnu i aktuelnu. Crna Gora je potpisnica mnogih međunarodnih pravnih akata. Neki od najprepoznatljivijih su: Konvencija o eleminaciji svih oblika diskriminacije i Opcioni protokol (1999), UN Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW 1979), UN DocA/47/38 (1992), Opšta preporuka broj 19. Komiteta za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama (1992), Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995), Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti prava djeteta (1989), ali i brojni drugi međunarodni propisi i pravni akti Evropske Unije.

KAKO ISTANBULSKA KONVENCIJA DEFINIŠE NASILJE NAD ŽENAMA

Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Službeni list Crne Gore – Međunarodni ugovori, broj 4/2013), poznata kao Istanbulска konvencija, definiše članom br. 4 da nasilje nad ženama predstavlja kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i podrazumijeva sva djela rodno zasnovanog nasilja, koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomске povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili arbitrarно lišavanje slobode, bilo u javnosti ili privatnom životu, a da rodno zasnovano nasilje nad ženama predstavlja nasilje koje je usmjereni protiv žene zato što je žena, ili efekat tog nasilja je veći zato što je u pitanju žena (M. Raičević, 2014).

Nova Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulска konvencija) je prvi pravno obavezujući međunarodni instrument u Evropi u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici i najdalekosežniji međunarodni ugovor koji se bavi ovim oblikom kršenja ljudskih prava.

Istanbulска konvencija je prvi instrument na evropskom nivou koji se sveobuhvatno bavi nasiljem nad ženama. Kroz Preambulu i članove, Konvencija je integrisana u evropski okvir za zaštitu ljudskih prava. Takođe, pažljivo je povezana sa relevantnim dokumentima Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava, posebno CEDAW Konvencijom, zatim instrumentima međunarodnog humanitarnog prava i međunarodnog krivičnog prava.

Konvencija iznova poziva na uspostavljanje rodno ravnopravnog društva, jer je nasilje nad ženama duboko ukorijenjeno u nejednakom društvenom položaju žena i muškaraca, a

obnavlja se kulturom tolerancije prema nasilju i negiranjem postojanja nasilja. Ona zahtijeva da se prave žrtve stave u središte svih mjera i da se primjenjuju kroz djelotvornu saradnju svih nadležnih organa, institucija i organizacija. (Član 7)

Konvencija zahtijeva da se države potpisnice uzdrže od učešća u bilo kakvom činu nasilja nad ženama i da obezbijede da državni organi, zvaničnici, službenici, ustanove i drugi akteri koji nastupaju u ime države postupaju u skladu sa ovom obavezom. Takođe, zahtijeva da države članice preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mjere da sa dužnom pažnjom spriječe, istraže, kazne i obezbijede reparaciju za djela nasilja obuhvaćena ovom Konvencijom, koja učine nedržavni akteri. (Član 5. Konvencije).

Dalje, Konvencija zahtijeva da države prepoznaju važnost i podrže održivost specijalizovanih ženskih servisa za podršku žrtvama nasilja. U članu 9. "Nevladine organizacije i civilno društvo", Konvencija propisuje obavezu potpisnica da "prepoznaju, podstiču i podržavaju, na svim nivoima, rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostave djelotvornu saradnju sa ovim organizacijama".

Crna Gora je jedna od prvih država koje su potpisale i ratifikovale Istanbulsku konvenciju, čime je preuzeila obavezu da mijenja zakone, uvede praktične mjere i obezbijedi resurse za efikasnu prevenciju i sprječavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici. To znači da je Crna Gora, između ostalog, dužna da:

- ❖ Obezbijedi dovoljan broj bezbjednih i lako pristupačnih skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, uspostavi besplatnu nacionalnu telefonsku liniju za pomoć žrtvama, obezbijedi posebnu podršku žrtvama seksualnog nasilja;
- ❖ Obezbijedi procjenu rizika po žrtvu i hitne mjere zaštite, tako da nadležni organi imaju mandat da izdaju nalog u situacijama neposredne opasnosti, učiniocu nasilja u porodici da napusti mjesto stanovanja žrtve ili ugrožene osobe na dovoljan vremenski period i da zabrane učiniocu da uđe u stan ili stupi u kontakt sa žrtvom ili ugroženom osobom;
- ❖ Osigura da se istrage i sudski postupci za sve vidove nasilja obuhvaćene Konvencijom sprovode bez neopravdanog odlaganja i pritom uzimaju u obzir prava žrtve tokom svih faza krivičnog postupka, kao i da obezbijede neposrednu zaštitu žrtvama od strane organa nadležnih za sprovođenje zakona;
- ❖ Obezbijedi informisanje žrtava na jeziku koji razumiju o raspoloživim servisima podrške i zakonskim mjerama, kao i o preduzetim akcijama.

Države članice su dužne i da uspostave jedno ili više zvaničnih tijela nadležnih za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih ovom Konvencijom. Ova tijela će koordinisano prikupljati podatke, vršiti analizu i objavljivati rezultate. (Član 10).

Primjenu Konvencije će pratiti Ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO), koju bira Komitet članica Konvencije, uz mogućnost da naloži jednom

ili više svojih članova da sproveđe istragu i hitno izvijesti GREVIO. Kada situacija nalaže i uz pristanak članice, istraga može obuhvatati posjetu na teritoriji članice.

Osim toga, Nacionalni parlamenti članica pozvani su da učestvuju u praćenju preduzetih mjera u primjeni ove Konvencije. Na nivou Savjeta Evrope, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope biće pozvana da redovno prati sprovodenje ove konvencije.

Ustavom Crne Gore garantuju se ljudska prava i slobode, zabranjuje diskriminacija po bilo kom osnovu, garantuje rodna ravnopravnost, dostojanstvo i sigurnost čovjeka, nepovrijedivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava, zabrana mučenja ili nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, sloboda kretanja i nastanjivanja.

KAKO KRIVIČNI ZAKONIK DEFINIŠE NASILJE U PORODICI

Organizacije civilnog društva, međunarodne organizacije i brojni pojedinci/ke u Crnoj Gori, koji se zalažu za poštovanje ljudskih prava i u svijetu ustanovljenih standarda, 2002. godine izborili su se, uz značajnu političku podršku, da krivično djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici zauzme svoje mjesto u spektru propisanih krivičnih djela, koja se već dugi niz godina nalaze inkorporirana u brojnim nacionalnim zakonodavstvima zemalja razvijene Evrope.

U Zakonu o izmjenama i dopunama KZCG (Sl. list RCG br. 30/2002) predviđa se po prvi put u Crnoj Gori ovo krivično djelo i priznaje se opasnost od ove vrste nasilja.

Međutim, to ne znači da prije toga nije bilo zaštite od ove vrste nasilja, ali je uvijek postojala dilema da li je ta zaštita bila adekvatna? Tako, prije njegove inkriminacije, žrtve porodičnog nasilja štitile su se već postojećim inkriminacijama nasilnog sadržaja, čak i za neke inkriminacije sa strožijim sankcijama. Međutim, neka od tih inkriminacija, kao na primjer lake tjelesne povrede (čl. 37 st.1) i ugrožavanje sigurnosti jednog lica (čl.49 st. 1) KZCG predviđala su vođenje postupka po privatnoj tužbi.

Inkriminacijom krivičnog djela - Nasilje u porodici i porodičnoj zajednici (Čl. 220 st. 1-5) krivično gonjenje se vrši po službenoj dužnosti. Imajući u vidu činjenicu da žrtva i izvršilac najčešće žive zajedno i za svo vrijeme trajanja postupka, to postoji bojazan da bi žrtva pod pritiscima, prijetnjama izvršioca i drugih članova/ica porodice i dejstva straha od još većeg nasilja izvršioca, odustajala od gonjenja ukoliko bi se ovo krivično djelo gonilo po privatnoj tužbi.

Krivičnim Zakonikom kojim je regulisano ovo krivično djelo sada glasi:

„Nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici“, Član 220.

(1) *Ko primjenom grubog nasilja naruši tjelesni ili duševni integritet članova svoje porodice*

ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvorom do jedne godine.

- (2) *Ako je pri izvršenju djela iz stava 1 ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.*
- (3) *Ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina.*
- (4) *Ako je uslijed djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina.*
- (5) *Ko prekrši mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud ili drugi državni organ odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do 6 mjeseci.“*

U glavi XIII. KZ-a propisano je značenje izraza u zakonu, pa je pod tačkom 28 propisano:

„Porodicom ili porodičnom zajednicom smatraju se i bivši bračni drugovi, krvni srodnici i srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, srodnici iz nepotpunog usvojenja, tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom, lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu i lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete na putu da bude rođeno, iako nikad nisu živjeli u istom porodičnom domaćinstvu.“ Za postojanje radnje izvršenja osnovnog oblika krivičnog djela potrebno je da je ona preduzeta upotrebom nasilja. Pod nasiljem se podrazumijeva upotreba sile ili ozbiljne prijetnje da će napasti na život i tijelo. U smislu ovog krivičnog djela sila može biti posredna, neposredna, apsolutna i kompulzivna a prijetnja ozbiljna, stvarna, moguća, ali s obzirom na intezitet zla mora biti kvalifikovana. Prijetnjom se članu porodice i porodične zajednice stavlja u izgled napad na život i tjelesni integritet. Posljedica djela je ugrožavanje tjelesnog i duševnog integriteta člana svoje porodice ili porodične zajednice.

Kriv je izvršilac koji je postupao sa umišljajem, direktnim ili eventualnim. Umišljaj se zasniva na svijesti i volji izvršioca da ispoljenim ponašanjem, odnosno preduzetim radnjama ugrozi spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice ili porodične zajednice. Teži oblik ovog krivičnog djela ako pri izvršenju kao kvalifikatorni elemenat je korišćeno oružje, oruđe ili drugo sredstvo da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši. Sredstvo može biti iz prirode, sredstvo za rad ili proizvod ljudskog rada. Takođe, kao kvalifikatorni elemenat u stavu 3 je posljedica ako je nastupila teška povreda, teško narušavanje zdravlja usled preduzete radnje izvršenja osnovnog ili kvalifikovanog obilika ili je učinjena prema maloljetnom licu. Najteži oblik ovog krivičnog djela je - ako je usled preduzete nehatne radnje izvršenja nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice. Usled umišljajne smrti člana porodice ili porodične zajednice, ovo djelo prerasta u teško ubistvo iz Čl. 144 st. 7 Krivičnog Zakonika.

Za postojanje krivičnog djela Nasilje u porodici i porodičnoj zajednici, sasvim je irelevantno da li se nasilje događa u kući ili nekom drugom mjestu.

Privilegovani oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko prekrši mjere zaštite od nasilja u porodici, koje mu je sud ili drugi nadležni organ izrekao na osnovu zakona.

Izmjenama i dopunama Krivičnog Zakonika došlo je do propisivanja dodatnih mjera zaštite, ali koje u praksi u dijelu njihovog sprovođenja nailaze na određene pravne probleme, jer se primjenjuju danom pravosnažnosti, što prema našem mišljenju ne daje dovoljne garancije zaštite žrtve porodičnog nasilja.

KAKO ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI DEFINIŠE NASILJE U PORODICI

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2010. godine i najznačajniji nacionalni pravni akt "lex specialis" sa karakteristikama sprječavanja i suzbijanja nasilja u porodici, zaštite osoba izloženih nasilju u porodici i nesmetan pristup судu za prekršaje bez bilo kakvih troškova. Prekršaj čini svako lice - član porodice koje svojim činjenjem ili nečinjenjem ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana/ice porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno. Dakle, radnje nasilja u porodici u smislu ovog zakona predstavljaju sledeći oblici nasilja propisani članom 8 istog i to:

- 1) upotreba fizičke sile, bez obzira da li je nastupila tjelesna povreda drugog člana porodice;
- 2) prijetnja napadom ili izazivnje opasnosti koja može prouzrokovati osjećaj lične nesigurnosti ili psihički bol drugog člana porodice;
- 3) verbalno napadanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenom i na drugi način vrijedanje drugog člana porodice;
- 4) ograničavanje drugom članu porodice slobode komuniciranja sa trećim licima;
- 5) iscrpljivanje radom, uskraćivanje sna i druge vrste odmora, prijetnja izbacivanjem iz stana i oduzimanjem djece;
- 6) seksualno uznenimiravanje drugog člana porodice;
- 7) uhodenje i na drugi način grubo uznenimiravanje drugog člana porodice;
- 8) oštećenje ili uništavanje zajedničke imovine ili imovine drugog člana porodice ili pokušavanje da se to učini;
- 9) uskraćivanje osnovnih sredstava za egzistenciju drugom članu porodice;
- 10) drsko ponašanje ugrožavanje porodičnog mira člana porodice sa kojim ne živi u porodičnoj zajednici.

Ugrožavanje fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojstva drugog/e člana/ice porodice smatra se i ako član/ica porodice ne vodi dovoljno brigu o:

- 1) *ishrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj zaštiti ili redovnom pohađanju škole ili nesprječavanje djeteta u štetnom druženju, skitnji, prosjačenju ili krađi, ili na drugi način u većoj mjeri zanemarivanje podizanja i vaspitanja djeteta;*
- 2) *ishrani, higijeni, odijevanju ili medicinskoj zaštiti drugog člana porodice o kome je dužan da se stara, a kome je potrebna posebna pomoć zbog bolesti, invaliditeta, starosti ili drugih ličnih svojstava zbog kojih nije sposoban da se stara o sebi.*

Težim oblikom nasilja u porodici smatra se prikrivanje člana porodice sa posebnim potrebama. Članom 6. propisana je hitnost postupka pri čemu je poseban naglasak stavljen na zaštitu interesa i dobrobit žrtve nasilja. ZZNP-om propisana je dužnost državnih organa, drugih organa, zdravstvenih, obrazovnih i drugih ustanova da prijavljuju policiji nasilje, u slučaju sumnje u učinjeno nasilje za koje su saznale u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti. Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste Centar za socijalni rad o prijavljenom nasilju.

Prednost ovog zakona je što prvi put predviđa uvođenje zaštitnih mjera za nasilje u naš pravni sistem, sa ciljem sprečavanja nasilja i otklanjanja posljedica već izvršenog nasilja, te prevaspitanje učinilaca nasilja i eliminisanje okolnosti koje pogoduju ili podstiču vršenje nasilja.

Zakon uređuje zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku i propisuje pet zaštitnih mjera kao vrste prekršajnih sankcija. Učiniocu nasilja može se izreći jedna ili više zaštitnih mjera:

- *udaljenje iz stana ili drugog stambenog prostora;*
- *zabrana približavanja;*
- *zabrana uznenemiravanja i uhodenja;*
- *obavezno liječenje od zavisnosti;*
- *obavezni psihosocijalni tretman.*

Zakonom je propisano da Centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika/ca te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka/inja koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom. S tim u vezi u svim Centrima za socijalni rad su obrazovani multidisciplinarni stručni timovi za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad djecom.

Socijalna zaštita žrtve porodičnog nasilja obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita. Na osnovu Člana 28. stav 7. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni list CG",

broj 46/10), Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje, koji je objavljen u Službenom listu 42/12 od 31.07.2012. godine, a donešeni su i drugi propisani podzakonski akti.

Prvi antidiskriminacioni zakon u Crnoj Gori koji je uredio u kom pravcu treba da se kreće uređivanje pitanja rodne ravnopravnosti.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti je prvi put u Crnoj Gori definisao pojam rodne ravnopravnosti, diskriminacije na osnovu pola, privilegovanje, isključivanje ili ograničavanje zasnovano na osnovu pola zbog kojeg se nekom licu otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom i drugim područjima života.

II. ANALIZA FOKUS GRUPA

I. Uvod

Fokus grupe, kao kvalitativna metodologija istraživanja, u ovom istraživanju se pokazala kao veoma podesno sredstvo koje smo primijenili da bi se dobila validna informacija važna za buduće potrebe u organizovanju različitih programa. Prednost ovakvog organizovanja metodologije fokus grupe u odnosu na uobičajene standardne metode je u sledećem: podaci potiču od same grupe (bez unaprijed definisanih striktnih pravila-razgovor), vezana je za relevantnu grupu, homogena je jer uključuje osobe sličnih karakteristika/interesovanja, fleksibilna je jer obezbeđuje dobru konverzaciju o zadatoj temi, omogućava iskrene iskaze učesnica i u analizi rezultata nijesu važne brojke već se analiza vrši na osnovu izgovorenih riječi/izjava. Naprijed navedene činjenice opravdavaju izbor ove metodologije u procjeni stavova pripadnica Romkinja i Ekipćanki o nasilju nad ženama i njihovo ulozi u porodici.

II. Metodologija

Fokus grupa izabrana je kao istraživačka tehnika za istraživanje među pripadnicama romske i ekipćanske populacije i ona je korišćena da se dobiju odgovori na pitanja o sledećim ciljevima:

- Percepcija stava žena iz zajednice u odnosu na ženski aktivizam organizacije koja je sprovela fokus grupu.
- Spremnost žena iz zajednice Romkinja i Ekipćanki da prepoznaju „sliku nasilja“ i da je

imenuju adekvatnim nazivom.

- c) Njihov stav prama nasilju u porodici i percepcija postupaka državnih organa prema ženama iz zajednice.

III. Način obrade u analizi fokus grupe

U periodu od 14.-16. jula 2014. Centar za romske inicijative u saradnji sa Ženskom REA mrežom „PRVA“, organizovo je tri fokus grupe u Nikšiću, Podgorici i Beranama, u kojima su učešće uzele 22 žene, pripadnice romske i egipčanske populacije. Pomenute fokus grupe, koje je vodila izvršna koordinatorka Centra za romske inicijative, Fana Delija, dugogodišnja aktivistkinja za prava žena, prevenstveno Romkinja i Egipćanki u crnogorskom društvu, omogućile su pravljenje svojevrsnog upoređivanja ranijeg odnosa žena sa institucijama sistema i stanja koje je zatečeno u momentu obavljanja fokus grupe, kao i sigurnu, prijatnu i podržavajuću atmosferu. Teme su se odnosile na nasilje u porodici i za cilj su imale utvrđivanje obima nasilja, neprijavljanja i određivanje uzroka nasilja i predstavljaju dio projekta »**Djelujmo preventivno**«, koji je dio trogodišnjeg regionalnog projekta "Aktivna inkluzija i prava Romkinja na Zapadnom Balkanu", koji je podržan od strane CARE International, a finansiran od strane Austrian Development Cooperation.

Analiza navedenih focus grupa u Nikšiću, Podgorici i Beranama

Učesnice su govorile o tome kako fenomen nasilja izgleda iz njihove perspektive i na osnovu njihovog životnog iskustva.

O razumijevanju samog pojma porodičnog nasilja i njegovom prepoznavanju, učesnice fokus grupe iz Nikšića navode: „*Ako čovjek maltretira djecu, tjeraj je iz kuće, muči ženu, gnjavi, uzme rakiju i pije!*“

Učesnice fokus grupe iz Berana navode: „*Misljam da je to maltretiranje muža nad ženom, kada djeca vrše pritisak nad roditeljima, komšijama a ima i žena koje maltretiraju muževe !*“

Učesnice fokus grupe iz Podgorice navode: „.....tišina..... ako se svađaju, tuku....!“

Učesnice sve tri fokus grupe na isti način ne gledaju na pojam nasilja i nemaju istu percepciju prepoznavanja. Žene Romkinje i Egipćanke nerado pričaju o fenomenu nasilja, nasilje smatraju privatnom stvari u svojim porodicama i radije pričaju o nasilju među komšijama, o djeci koja primjenjuju nasilje nad roditeljima a čak navode i da muškarci trpe nasilje od strane žena, što je veoma rijetka pojava. Kada je prijava nasilja u porodici u pitanju, žene iz populacije Roma i Egipćana nemaju jasnu percepciju kojem državnom organu treba prijaviti nasilje ali većina njih prepoznaje NVO i policiju kao službe kojima se mogu обратити za pomoć. Centar za socijalni rad samo su dvije od učesnica prepoznale kao nadležni organ za prevenciju porodičnog nasilja. Centar za socijalni rad uglavnom prepoznaju kao državni

organ koji omogućava materijalnu pomoć. Učesnice iz Nikšića prepoznaju CRI, SOS telefon Nikšić i policiju kao najvažnije aktere u suzbijanju nasilja u porodici.

Učesnica fokus grupe iz Podgorice navodi: „*Mene socijalni radnik priča tamo-vamo, katastrofa!*“ „*Mi smo negdje pričale o tome, policija dođe uzme ga i odmah ga vrati, kasnije dolaze dodatni problemi!*“

Učesnice u podržavajućoj atmosferi za vođenje fokus grupe prepostavljaju da njihovi parneri – nasilnici daju novac službenicima kako bi ih oslobodili odgovornosti. Nemaju jasnu prepostavku o zakonodavnim mehanizmima koji se primjenjuju u skladu sa pozitivnim propisima, a koji se odnose na lišenje slobode učinioca nasilja.

Iskustva žena sa policijskim službenicima su različita i kreću se od onih potpuno pozitivnih do onih krajnje negativnih iskustava. Ipak, učesnice fokus grupe koje su se više puta obraćale policiji kažu da su mnogo profesionalniji nego što su bili, ali da još uvijek ima puno primjera gdje im se sugeriše da ne pokreću prijavu jer to nasilnika može još više naljutiti, da se ne sramote po sudovima i slično.

Očekivanja učesnica fokus grupe vezana za Centre za socijalni rad su izuzetno visoka baš u dijelu materijalnog obezbjeđenja porodice, pa su možda zbog toga i razočaranja najveća. Ako uzmemo u obzir zakonske ingerencije Centara, ta očekivanja imaju snažno utemeljenje i u potpunosti su opravdana. Međutim, iskustva zlostavljenih žena pokazuju da službenici/ce Centara za socijalni rad još uvijek u dovoljnoj mjeri ne koriste sve mogućnosti da obezbijede potrebnu podršku ženama. Tvrde da socijalni/e radnici/e često staju na stranu njihovih partnera i zaštitu porodice kao društvene zajednice. Smatraju da u odnosu prema žrtvi ima više ličnog nego profesionalnog stava. Te tako komentarisanje izgleda, nadmeno ponašanje, sopstveni stavovi i predrasude, kritike, kao i nepoštovanje tajnosti i intime u vezi slučaja, izuzetno vrijeđaju žene koje su prije svega došle da traže i dobiju podršku. Primjedbe učesnica fokus grupe su se odnosile i na polovično informisanje o pravima i mogućnostima podrške.

U svom okruženju u zajednici i komšijama koji ih okružuju, učesnice fokus grupe prepoznaju vrlo često nasilje i vrlo rado razgovaraju o nasilju u porodici u svom okruženju, rađe nego onom koje se eventualno događa u njihovoј porodici. Prilikom obavljanja interaktivnog razgovora osjećala se jača želja učesnica da govore o tim događajima.

Učesnice fokus grupe iz Podgorice navode: „*Imali smo slučaj da je otac lopatom izbio svoju kćerku, ostavio je namrtvo, ona je umrla!*“ „*Postoji slučaj da je moj komšija ubio ženu, a ja nijesam imala telefon da javim policiji, dijete je u domu, a on u zatvoru!*“

Učesnice fokus grupe iz Nikšića većinom tvrde da u naseljima u kojima žive nema nasilja. Smatraju da je nasilje stvar onih žena koje ga doživljavaju.

Učesnice fokus grupe iz Nikšića navode: „*Ne, ne u komšiluku!*“, „*Nasilja nema kao nekad!*“. Jedna od učesnica u toku fokus grupe u Nikšiću posle čutanja i pažljivog slušanja učesnica navodi:

„Žene nijesu iskrene jer smatraju da se to nas ne tiče“ ona navodi: „Postoji, ali ne možeš da se miješaš, sto puta sam komšijama rekla da ga prijavi ali ona neće...“. Priče učesnica su bile od krajnjeg negiranja nasilja u komšiluku do iskazivanja: „Kod mene je katastrofa“, prepoznajući da nasilje postoji. Jedna učesnica tvrdi da ima sukob sa svojim mužem (suprugom) ali da misli da treba da trpi zbog djece.

Učesnice fokus grupe iz Podgorice navode: „Ima nasilja kod nas.... da svekrva bije snahu, prije neki dan, čuo se vrisak, kada sam istrčala napolje bije žena snahu, maltretira, **htjela** sam da prijavim policiji!“ Učesnice fokus grupe iz Berana navode primjer žene koja sjedi sa njima „Ona ne voli muža, udala se na silu“, „Muž joj je strašilo, da ga vidiš....“

Kada je prijava policiji u pitanju žene izražavaju negativan odnos prema policiji u trenutku prijave nasilja. Žene smatraju da su diskriminisane u odnosu na muškarce kod prijave događaja partnerskog nasilja. Često im se postavljaju nepotrebna pitanja, okrivljuju žene da su one krive za nasilje koje im se događa i sugeriraju da je bolje „da još ovaj put“ policija upozori nasilnika. Učesnice fokus grupe iz Berana navode: „Ajde ti kući, sad ćemo doći.... možda nijesi spavala sa njim?“, „Udarala ga je policija, kasnije ga vratila, posle me nije dirao!“. Učesnice fokus grupe iz Podgorice navode: „Mi smo čuli da može policiji da se prijavi...ali njih ne zanima“. Učesnice fokus grupe iz Nikšića navode: „Mi smo imali seminar koji je vodio kako se zvao onaj policajac, to treba ponoviti, njemu trebaju da prisustvuju i stariji muškarci, ja sam prije dvadeset dana dobila šaku, pa je udario malog....!“

Usled podstaknute diskusije i upoznavanja o zakonodavnim mogućnostima koje propisuje Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u vezi povjerljivog lica, koje može zajedno sa žrtvom prisustvovati svim postupcima u policiji, tužilaštvu i sudu žena učesnica fokus grupe navodi: „Iz ljubavi me je muž udario...“ Učesnica fokus grupe iz Nikšića navodi: „Nasilje bez razloga je najprisutnije, istresanje zbog njegove nervoze.“

Učesnica fokus grupe iz Berana navodi: „Ako prijaviš muža i komšije kažu da si luda....Ova muža prijavi i on joj ode za Frankfurt!“. „Muž uzme za četiri žene, ja sam mu peta, Boga mi koliko žena ima ne znam!“

Učesnice fokus grupe iz Podgorice navode: „Ima žena koje znam na silu spavaju sa mužem, ima...ima!“

Većina žena iz sva tri grada navode da su bile žrtve porodičnog nasilja, iako se iz odgovora vidi da ne poznaju sve vrste i oblike nasilja u porodici. Uočava se nepoznavanje oblika ekonomskog, psihičkog, kao i u pojedinim slučajevima seksualnog nasilja. Ne prepoznavanje oblika nasilja nije samo problem koji direktno pogoda žene iz populacije Roma i Egipćana. Brojne studije pokazuju da je to problem brojnih žena Evrope i svijeta. U ovoj zajednici je dodatno izraženje usled svih faktora koji pogoduju razvoju nasilja i podređenosti žena i diskriminaciji u zajednici.

Kao jedan vid nasilja nad pripadnicama romske i egipčanske populacije, u toku vođenja fokus

grupa, prepoznat je i ugovoren brak. O Ugovorenim dječjim brakovima o kojima se intezivnije govori u javnosti pod zagovaranjem ženskih romskih organizacija od kojih je najaktivniji Centar za romske inicijative, žene učesnice fokus grupe ukazuju kao problem višestruke povrede ženskih prava.

Ugovoreni (prisilni) brakovi kod pripadnica Roma i Ekipćana u Crnoj Gori predstavljaju poseban fenomen koji je dio negativnih običaja. Fenomen lišava višestruko diskriminisane djevojčice prava na obrazovanje, zapošljavanje, adekvatnu zdravstvenu zaštitu, a djevojčice su izložene brojnim opasnostima koje sa sobom nosi trudnoća u dječjem uzrastu.

Ključne sugestije i preporuke dobijene od žena sa iskustvom nasilja bile su:

- Da službenici državnih organa ozbiljnije shvate prijetnje nasilnika i češće zabranjuju prilazak žrtvi.
- Da se vjeruje Romkinji i Ekipćanki koja prijavljuje nasilje.
- Obezbijediti skloništa za Romkinje žrtve nasilja u kriznim situacijama.
- Senzibilisati službenike svih institucija kako da postupaju sa žrtvama.
- Da nadležni službenik/ica kulturno primi, sasluša i zaštiti ženu koja prijavi nasilje.
- Da ukažu žrtvi na koji način da se zaštiti, da ih upozna sa njihovim pravima.
- Obezbijediti sigurnost prilikom prijavljivanja nasilja, da se nasilje ne ponovi.
- Obezbijediti privatnost ženi kada prijavljuje nasilje.
- Obezbijediti kvalitetnu socijalnu zaštitu – materijalnu pomoć.

Rezultati fokus grupe i intervjeta o aktivistkinjama Centra za romske inicijative

Ono što se može primijetiti jeste da aktivistkinje karakteriše veliki entuzijazam i volja za još većim promjenama, iako su od svog osnivanja učinile mnogo.

O njihovom aktivizmu učesnice fokus grupe navode:

Učesnica fokus grupe iz Nikšića kaže:

„Pomogli ste nam iz Centra za romske inicijative da nas Romkinje u policiji i socijalnom prihvate i riješe naš problem. Sada nas u odnosu na prije gledaju drugačije, saslušaju nas, pa i ako ne mogu da nam pomognu... !“

Učesnica fokus grupe iz Berana o ženskom aktivizmu kaže:

„Otkako su naše žene u nevladinom sektoru, osjeća se napredak, sada smo zaštićene, imamo makar nekome da se obratimo za pomoć!“

Učesnica iz Podgorice navodi :

„Mi u Kampu živimo teško, rješavamo probleme između sebe, tu smo da pomognemo jedni drugima, kada komšija piće i tuče ženu mi mu pomažemo da riješi problem!“, „Najbolje se problemi rješavaju u svojoj kući!“

Po stavovima učesnica iz Podgorice vidi se da one organizacije civilnog društva prvenstveno prepoznaju kao humanitarne i organizacije koje pružaju pomoć oko regulisanja dokumenata, kao i to da one imaju potrebu da same rješavaju svoje probleme. U druga dva grada prepoznaju ženski aktivizam i važnost njihovog djelovanja u svojim sredinama.

Važnost povjerljivosti i čuvanja informacija dobijenih u toku razgovora sa žrtvama nasilja predstavlja osnovni postulat u radu aktivistkinja Centra za romske inicijative. Učesnice iz Nikšića navode da je grad mala sredina i „*sve se brzo čuje i sazna*“, a žene žrtve nasilja u porodici ne žele da se njihovi problemi „*prepričavaju gradom*“ i zato najrađe prvo dođu u CRI gdje se osjećaju bezbjedno i sigurno.

Kao prednost u dosadašnjem radu CRI iz Nikšića učesnice fokus grupa ističu izgrađen kredibilitet u zajednici, saradnju sa profesionalcima iz relevantnih institucija, dobro izgrađenu organizacijsku strukturu i svakako, slobodu izbora djelatnosti i programske ideje.

Ono što se može zapaziti jeste da je njihov stepen povjerenja u rad ove organizacije izuzetno visok. Članice organizacije opisuju kao ljubazne, posvećene svom radu, prijatne, dobromjerne žene koje su uvijek spremne da im izadu u susret.

Analiza broja prijavljenih slučajeva nadležnim državnim organima

Opšti podaci za Crnu Goru

U toku 2013. godine Upravi policije prijavljeno je 1198 slučajeva nasilja u porodici, od kojih je 164 kvalifikovano kao krivično djelo, a 1034 kao prekršaj. U navedenom periodu Uprava policije je podnijela 159 krivičnih prijava zbog izvršenog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (Čl. 220 KZ CG). Ukupan broj žrtava u 2013. godini iznosio je 1350 lica. U 2013. godini registrovano je 190 žrtava izvršenih krivičnih djela iz nasilja u porodici, od čega 149 osoba ženskog pola, 36 osoba muškog pola i 5 maloljetnih lica.

Žrtve izvršenih prekršaja su 1160 lica, od čega 745 žrtava čine osobe ženskog pola, a 335 osobe muškog pola, kao i 80 maloljetnih lica. Za prva dva mjeseca 2014. godine prijavljeno je 199 slučajeva nasilja u porodici, od kojih je 27 kvalifikovano kao krivično djelo, a 172 kao prekršaj. U navedenom periodu Uprava policije je podnijela 28 krivičnih prijava zbog izvršenog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (Čl. 220 KZ CG). Ukupan broj žrtava za prva dva mjeseca 2014. godine iznosi 202 lica. Žrtve izvršenih prekršaja su 172 lica, od čega 96 čine osobe ženskog pola, a 60 osobe muškog pola, kao i 16 maloljetnih lica. Za isti period registrovane su 33 žrtve izvršenih krivičnih djela iz nasilja u porodici, od čega 21 osoba ženskog pola, 8 osoba muškog pola i 4 maloljetna lica. Analiza starosne strukture žrtava nasilja u porodici ne ukazuje na bilo kakvu specifičnost, odnosno ne može se zaključiti da određena starosna kategorija predstavlja posebnu ciljnu grupu za vršenje nasilja. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u članu 8. propisuje oblike nasilja, medju kojima su prilikom prijavljivanja Upravi policije najzastupljeniji fizička sila i verbalni napadi.

Državni organi imaju vrlo značajnu ulogu u suzbijanju nasilja u porodici. Očigledno je da se najteži oblici nasilja nad ženama i djecom u porodici ispoljavaju u obliku krivičnih djela.

Državni organi koji su nadležni za suprostavljanje nasilju u porodici, a prije svega organi otkrivanja, gonjenja i presuđivanja, pored represivne funkcije, ostvaruju i značajnu preventivnu funkciju na planu otklanjanja i eliminisanja uslova, odnosa i okolnosti, koje pogoduju vršenju nasilja u porodici.

Imajući u vidu specifičnosti izvršenja krivičnih djela sa elementima nasilja u porodici, kao i one oblike nasilja koje se mogu podvesti pod ingerenciju prekršaja iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, može se reći da policija, javna tužilaštva i sudovi nijesu u istoj situaciji, niti imaju iste mogućnosti za preventivno djelovanje, kao što je to slučaj sa drugim oblicima kriminalnog ili prekršajnog djelovanja. Pored toga, ovi državni organi nemaju neke posebne preventivne metode u odnosu na nasilje u porodici, osim mjere zaštite predviđene pozitivnim propisima naše zemlje. U odnosu na ova dva državna organa policija je u povoljnijem položaju kada se tiče mjera prevencije, jer je kod policije obzirom na organizaciju i ustrojstvo ona operativnija i mobilnija. Policija treba da u smislu prevencije preduzima skup mjera i radnji koje prethode stadijumu izvršenja krivičnog djela ili prekršaja (*ante delictum*), ali i mjera koje se događaju posle izvršenog delikta (*post delicto*). Riječ je o prevenciji kroz represiju. Centri za socijalni rad imaju naglašenu ulogu u prevenciji i represiji kod nasilja nad ženama i djecom. Ovi državni organi sprovode javna ovlašćenja, kojima se sprovodi neposredna zaštita građana/ki i porodica, podstiče razvoj onih aktivnosti čija je svrha preventivnog karaktera i stvaraju neophodne stručno-analitičke pretpostavke za usmjeravanje razvoja socijalne zaštite.

Uzimajući u obzir da su ovo dva najpristupačnija državna organa za prijavu nasilja u porodici, koja ujedno imaju i najveću profesionalnu odgovornost za prevenciju i represiju nasilja u porodici, analiziran je broj prijava izražen u apsolutnim brojkama u periodu 2013. godine i prvih šest mjeseci 2014. godine.

Rezultati koji su dobijeni iz analize „fokus grupe“ **potvrđuju** da žene Romkinje i Egipćanke vrlo rijetko prijavljaju nasilje u porodici ovim državnim organima. Broj prijavljenih događaja ne može se sa sigurnošću analizirati u odnosu na strukturu porodičnog odnosa (suprug-supruga, otac-sin, brat-sestra i slično) jer to ne dozvoljavaju svi dostavljeni odgovori. Međutim, analizom pribavljenog materijala utvrđuje se da je najveći broj prijavljenih događaja porodični odnos „suprug-supruga“.

Državni organi nijesu u obavezi da vode evidenciju po etničkoj pripadnosti, čime se otežava praćenje nasilja i nasilnih akata prema određenim grupama stanovništva za koje se može pretpostaviti da su izloženi usled brojnih društvenih okolnosti povećanom stepenu opasnosti od nasilja u porodici.

- I. Tabela broja prijavljenih krivičnih djela i prekršaja u kojima su žrtve i izvršiocu pripadnici/e populacije Roma i Egipćana u tri crnogorska grada
- II. za period 2013 godine i prvih šest mjeseci 2014 godine;

Naziv grada/ opštine	Broj prijavljenih krivičnih djela policiji	Broj prekršaja prijavljenih policiji	Broj prijavljenih događaja CSR
PODGORICA	10	51	-
NIKŠIĆ	1	36	25
BERANE	3	1	5
UKUPNO	14	88	30

Komentar uz analizu:

Dobijeni podaci od nadležnih državnih organa policije i centara za socijalni rad iskazani u apsolutnim brojkama, pokazuju da se najteži oblici nasilja u porodici ispoljeni kao krivična djela – Nasilje u porodici i porodičnoj zajednici iz čl. 220 KZCG, veoma rijetko prijavljuju. Od ukupnog broja prijavljenih krivičnih djela u tri crnogorska grada ukupno (14) događaja, tj. najveći broj bio je u Podgorici (10) događaja, a najmanje u Nikšiću (1) događaj. U Beranama su prijavljena (3) događaja sa elementima postojanja krivičnog djela.

Broj prekršajnih prijava iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja je značajno veći ali ipak analizirani podaci pokazuju da se u ovoj oblasti događaji prijavljuju sa krajnjom uzdržanošću. Uzimajući u obzir činjenicu da je broj prekršajnih prijava značajno veći od broja krivičnih prijava, uočava se dodatna potreba za analizom podataka za broj prekršaja iz Čl. 37 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (zanemarivanje djeteta), koje predstavlja većinom samostalnu aktivnost državnih organa i preuzimanje službenih mjera i radnji bez neposredne prijave žrtve. Od ukupnog broja prijavljenih događaja u analiziranom periodu prijavljenih od strane Roma i Egipćana - 88 događaja, podnesena je i 21 prijava za prekršaje iz Čl. 37. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, što dodatno pokazuje da je broj prijavljenih prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici manji.

Od ukupnog broja prijavljenih događaja u tri analizirana grada od 88 prijava za prekršaje, broj žena žrtava nasilja u odnosu na izvršioca supruga iznosi po gradovima: Podgorici - 18, Nikšiću - 5 i Berane - 3 što ukupno znači 26 događaja. Ostali događaji predstavljaju druge strukture porodičnih odnosa (otac - sin, brat - sestra, majka - kćerka, itd.). Izdata su u 2013. godini 4 Naređenja o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje za učinioce nasilja koji dolaze iz populacije Roma i Egipćana u Nikšiću.

Centri za socijalni rad vode neujednačenu evidenciju iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, jer se iz Izvještaja ne može utvrditi da li su svaki slučaj prijavili policiji, kako su to u zakonskoj obavezi. Centar za socijalni rad iz Podgorice nije dostavio Izvještaj o preduzetim

mjerama. Iz Izvještaja Centra za socijalni rad Berane se vidi da su imali podnesenih pet prijava, a policiji je tokom izvještajnog perioda prijavljeno svega 4 događaja. Sve da je policija zaprimila sve prijave iz ove oblasti od kolega iz Centra za socijalni rad, opet jedna prijava nije procesuirana. Napominjemo da u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici ne postoji upozorenje.

Organ uprave nadležan za policijske poslove, organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječije zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom, dužni su da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve u zavisnosti od stepena njene ugroženosti.

INFORMATOR PRAVA

Ženska ljudska prava Romkinja i Egipćanki

Žene Romkinje su vrlo često izložene raznim oblicima diskriminacije samo zato što su Romkinje. Višestruko su diskriminisane i zbog činjenice da su žene. Opšta deklaracija o pravima čovjeka potvrđuje načelo nedopustivosti diskriminacije i proglašava načelo da su svi ljudi rođeni slobodni i jednakim u dostojanstvu i pravima bez ikakvih razlika, uključujući i razlike prema polu. Svaku diskriminaciju ili ograničenje u pogledu pola, kao i svako isključivanje žene definiše i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. Žene imaju pravo na jednak uživanje i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, isto kao i muškarci. Ženska ljudska prava su sva prava koja ženama pripadaju samom činjenicom što su ljudska bića i tiču se svih žena, bez obzira na rasu, nacionalnu, religijsku ili socijalnu pripadnost. Svi oblici ponižavanja ili nasilja kojima su žene izložene samo zato što su žene oblici su kršenja ženskih ljudskih prava. Žene Romkinje i Egipćanke imaju pravo na život bez nasilja. Reproduktivna prava su prava žena da biraju da li će, kada će, sa kim će i koliko će djece imati. Žene imaju pravo da samostalno odlučuju o svim pitanjima koja se odnose na njihovu seksualnost. Takođe, imaju pravo na zaposlenje kao i muškarci, ali i na podjelu političke moći sa muškarcima.

Šta je dužna država

Država je dužna da vodi politiku otklanjanja diskriminacije žena i obavezna je:

- da zakonskim i drugim mjerama obezbijedi praktičnu primjenu ravnopravnosti muškaraca i žena;
- da uvede pravnu zaštitu žena od svih oblika diskriminacije i primjeni sankcije kada je to neophodno;

- da radi na izmjeni i ukidanju postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koji doprinose diskriminacije žene;
- da kulturnom politikom i drugim mjerama doprinosi eliminisanju predrasuda o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola;
- da razvija zajedničku odgovornost roditelja u podizanju i odgoju djece;
- da preduzme sve mjere na suzbijanju svih oblika trgovine žena i prostitucije;
- da obezbijedi jednakе uslove obrazovanja, školovanja i zapošljavanja;
- da preduzme mjere radi eliminacije diskriminacije žena u seoskim područjima.

Šta žena ne mora da trpi – mitovi koji podržavaju nasilje

Žena nije dužna da trpi nasilje u porodici i ima pravo na život bez nasilja. Muškarac nema pravo da tuče svoju ženu.

Kada žena nasilje koje trpi učini vidljivim, time neće osramotiti sebe i porodicu. Nasilje kojem je izložena nije njena sramota. Trpljenje nasilja nije uslov dobrote žene.

Trpeći nasilje žena neće sačuvati porodičnu sreću. Žena nije kriva za nasilje koje trpi.

Žene ne provociraju nasilje svojim ponašanjem, i bilo šta da uradi žena ne smije biti kažnjena nasiljem. Svaka promjena njenog ponašanja neće prekinuti nasilje.

Nasilje je izabrani obrazac ponašanja i nasilnik je kriv za sopstveno ponašanje.

Žena nije obavezna da trpi seksualno nasilje u braku, to nije njena bračna dužnost.

Nasilje u porodici nije samo unutrašnji problem porodice i žena. To je ozbiljan društveni problem kome je društvena zajednica dužna pokloniti potrebnu pažnju.

Porodično nasilje se ne događa samo Romkinjama i Egipćankama ili određenim drugim ženama. Ono se dešava velikom broju žena svih društvenih slojeva, starosne dobi ili stepena obrazovanja.

Ne treba tražiti uzroke nasilnog ponašanja partnera u drugim osobama, problemima, bolesti i alkoholu. Iskustva pokazuju da bi nasilnik i bez toga bio nasilan.

Trpeći nasilje žene ne pomaže svojoj djeci. Rastući u atmosferi nasilja i straha, djeca se neće normalno psiho-fizički razvijati, a muškarci će imati više šanse da i sami odrastu kao nasilnici. Djevojčice će biti tolerantnije prema nasilju muškaraca i biće u riziku da budućeg partnera biraju prema modelu oca – nasilnika i same postanu žrtve nasilja.

Ljubomora nije znak ljubavi. Nasilje nije način za pokazivanje ljubavi. Vjerovanje da je žena nasilniku jedini oslonac, da će on propasti ako ga napusti žena je zamka koja doprinosi dugotraјnom trpljenju nasilja.

Napuštanjem nasilnika često nasilje ne prestaje. Nekada postaje jače. U tom slučaju treba razmisiliti o mogućim mehanizmima zaštite.

Ono što trebamo znati o nasilju u porodici

Žene treba da poznaju svoja prava. Žene imaju pravo da od državnih organa zahtijevaju da im se obezbijedi poštovanje garantovanih prava, ukine ili izmijene zakonski propisi koji ih diskriminišu po bilo kom osnovu. Žene vrlo često udružene preko organizacija civilnog društva (NVO) ostvaruju svoja prava. Žene treba da traže od institucija pomoći onda kada su ugrožena njihova prava ili kada su izložene nasilju.

Nasilje nad ženom je jedan od najčešćih i najskrivenijih vidova ugrožavanja ljudskih prava. Za žene koje su izložene nasilju u porodici važno je da poznaju način razvijanja ciklusa nasilja kako bi na vrijeme preduzele mjere da izbjegnu ili prekinu dalji tok nasilja.

Zlostavljanje u međupartnerskim odnosima može da počne još tokom veze, nakon udaje, nakon rađanja djece ili u određenom periodu braka kada su odnosi poremećeni zbog brojnih bračnih i porodičnih problema. Neki od tih problema mogu biti alkoholizam, gubitak zaposlenja, nevjerstvo u braku ali i drugi brojni faktori.

Nasilje vremenom dobija svoj jači intezitet u kojem se najprije pored uvreda, ponižavanja i zadavanja straha ograničavanjem kretanja javljaju i fizički kontakti, tjelesne povrede pa čak i smrt člana/ice porodice. Brojni stavovi žena koje su izašle iz nasilja u porodici ukazuju da se ovaj fenomen javlja u tri faze od kojih je prava zasnovana na manjim incidentima koje najčešće žena pokušava da smiri. U drugoj fazi je nasilje muškarca intezivnije dok se žena nalazi u stanju šoka, poricanja nasilja, kraće napuštanje bračne zajednice od strane žene, ali i brzo vraćanje nasilniku. U trećoj fazi nastaje period kajanja nasilnika. Pravdanje i traženje krivice u drugima. Vrlo često se događa da za sopstveno nasilje, nasilnik koristi suptilnije metode kao što su kupovina poklona, izvinjenja, zaklinje se da nikada neće činiti nasilje. Vremenom nasilne radnje postaju sve češće, jačina stresa raste a nasilje se intezivira bez mirenja i nastavlja se u kontinuitetu. Vrlo je značajno da žena u ranim fazama nasilja traži pomoći stručnih službi, policije i tužilaštva. Posebno mjesto u zaštiti žene imaju skloništa za žene žrtve nasilja. U Crnoj Gori postoji nekoliko skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u Nikšiću, Podgorici, Bijelom Polju i Pljevljima.

KORIŠĆENA LITERATURA:

1. mr Dejan Bošković, Nasilje u porodici, DFC Banja Luka, 2009.
2. Jelena Radulović, Nasilje u porodici, SOS telefon Podgorica, 2003.
3. Maja Raičević, Istanbulska konvencija, javni dopis, CRNVO, Podgorica, 2014
4. Politički klub žena, Zaštita od nasilja u porodici, Podgorica 2014.
5. SOS telefon Podgorica, Informator o mogućnostima zaštite žrtava porodičnog nasilja, Podgorica, 2011.
6. Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Zaštita žena od nasilja, Podgorica, 2008.
7. JU Centar za podršku djeci i porodici, Institucionalni mehanizmi zaštite od nasilja u porodici, Bijelo Polje, 2011.
8. SOS telefon Podgorica, Priručnik za trenere, Podgorica, 2013.
9. SOS telefon Nikšić, Položaj romske manjine i položaj romkinja u zajednici, Nikšić, 2006.
10. SOS telefon Podgorica, Protokol o postupanju i prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, Podgorica, 2014.
11. Centar za žrtve rata, Rosa, Međunarodni dokumenti, Zagreb, 2007.
12. Skripte fokus grupa, Centra za romske inicijative, Nikšić, 2014
13. Centar za romske inicijative, Ugovoren brak jači od zakona, Nikšić, 2014

UPITNIK ZA FOKUS GRUPE NA TEMU: NASILJE U PORODICI

1. Da li znate šta je porodično nasilje? Objasniti.
2. Koje oblike porodičnog nasilja znate?
3. Da li znate kojem državnom organu treba prijaviti nasilje?
4. Da li bi radije prijavili nasilje Centru za socijalni rad ili policiji? Zašto?
5. Da li bi prijavili nasilje Nevladinoj organizaciji? Zašto?
6. Da li ste se u komšiluku susreli sa nasiljem u porodici?
7. Da li znate nekog ko je prijavio nasilje u porodici u svom komšiluku? Objasnite.
8. Kakva je bila reakcija od strane policije, Centra za socijalni rad, NVO? Kako su vas saslušali? Jeste li se osjećali diskriminisano? Kako?
9. Da li vas je neko upoznao sa postupkom?
10. Da li ste imali problema od strane zajednice zbog toga što ste prijavili nasilje?
11. Da li je neko iz vaše porodice prijavio nasilje?
12. Ako jeste, ko je to učinio?
13. Ako nije, zašto nije?
14. Da li ste vi nekada prijavili nasilje u porodici?
15. Da li ste nekada bili žrtva porodičnog nasilja?
16. Na koji način ste bili žrtva porodičnog nasilja?
17. Da li vas je neko iz porodice fizički udarao, prijetio vam, uzimao i uskraćivao novac, govorio vam da trebate da slušate bez prigovora i da je on gazda kuće?
18. Koliko često vam je to činio?
19. Da li je koristio nož, pištolj ili predmete?

20. Da li vas je njima udarao?
21. Da li ste spavali mimo svoje volje?
22. Koliko često je to činio?
23. Da li je tukao djecu?
24. Kako?
25. Da li ste imali podršku od svoje primarne porodice?
26. Da li ste htjeli da se vratite kući?
27. Ako ne, zašto?

financed by
Austrian
Development Cooperation